

Jaarverslag Maatschappelijk Verantwoord Beleggen 2022

Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Kernpunten 2022	4
Ontwikkelingen 2022	5
Vooruitblik 2023	6
Onze MVB-aanpak	6
Op weg naar Parijs: klimaatneutraal in 2050	8
Positieve & negatieve impact van de beleggingen	12
Screening & uitsluitingen	14
Dialogoog & stemrecht	16
Maatschappelijk verantwoord beleggen met alternatieve beleggingen	21
Bijlage	25

Voorwoord

In dit jaarverslag Maatschappelijk Verantwoord Beleggen van Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten (hierna: 'StiPP' of 'het fonds') kijkt het fonds terug op 2022 en vooruit naar 2023. Het fonds is goed op weg, maar er is ook nog genoeg te doen.

StiPP wil dat haar beleggingen bijdragen aan een duurzame samenleving. Maatschappelijk verantwoord beleggen (hierna: 'MVB') is daarom al geruime tijd een vanzelfsprekendheid. In haar beleggingsbeleid houdt het fonds rekening met milieu, maatschappij en goed bestuur (environmental, social and governance: ESG) en wil zij aansluiten bij de duurzame ontwikkelingsdoelen van de Verenigde Naties (hierna: SDG's).

Klimaatverandering vormt wereldwijd een ongekende uitdaging. Ook de deelnemers van StiPP geven aan dit een zeer belangrijk thema te vinden. Hier geeft het fonds graag gehoor aan. Een rode draad in het MVB-beleid van StiPP is dan ook het thema 'Klimaat en duurzame energie'.

Steeds duurzamer

Een aantal jaar geleden heeft StiPP een flinke vermindering van de CO₂-uitstoot van haar beleggingen als doel gesteld. De totale uitstoot van broeikasgassen van alle bedrijven waarin StiPP belegt, moet omlaag. Het fonds houdt de hoeveelheid CO₂-uitstoot van de beleggingen bij om te zien of dat lukt. Vanaf 2020 heeft StiPP mooie stappen kunnen zetten die hebben geresulteerd in een daling van CO₂-uitstoot van haar beleggingsportefeuille van ongeveer 52% tot en met eind 2022.

Om haar duurzame doelstellingen waar te maken spreekt StiPP de bedrijven waarin het fonds belegt aan op hun maatschappelijk verantwoordelijkheid. Zo wil StiPP positieve veranderingen teweeg brengen. Bedrijven die niet voldoen aan de normen en daar ook geen stappen toe zetten, sluit StiPP uit. Lees hierover meer in dit Jaarverslag Verantwoord Beleggen.

1. Onder CO₂-uitstoot worden alle broeikasgassen verstaan.

Kernpunten 2022

47%

Lagere CO₂-uitstoot in scope 1 en 2 (ten opzichte van de benchmark)

Scope 1 (bedrijfsactiviteiten) en scope 2 (ingekochte energie)

€ 598 miljoen

Positieve impact op focus SDG's 3, 7 en 13

€ 204 miljoen

Negatieve impact op focus SDG's 3, 7 en 13.

45%

Procent van de beleggingsportefeuille* hanteert een best-in-class methodiek waarbij de slechtst presenterende bedrijven met betrekking op maatschappelijk verantwoord beleggen worden vermeden.

*Alle beleggingen van StiPP eind 2022, uitgezonderd niet-genoteerde alternatieve beleggingen.

Wij beleggen niet in

Controversiële wapens

Tabak

UN global Compact schenders

Kolen

Controversiële landen

Totaal beheerd vermogen

€ 2,1 miljard

Zie het complete overzicht van de beleggingen van StiPP in bijlage IV

57%

Van de beleggingsfondsen waarin StiPP belegt* voert engagement uit op onderwerpen waarop StiPP bedrijven wil aanspreken

* Alle beleggingen van StiPP eind 2022, uitgezonderd niet-genoteerde alternatieve beleggingen.

Ontwikkelingen 2022

In 2022 heeft StiPP een aantal concrete stappen gezet in het verder verduurzamen van de beleggingsportefeuille door over te stappen op fondsen met hogere MVB-ambities. Eén van de speerpunten hierbij was het leveren van een (meetbare) contributie aan de gekozen SDG's van het fonds en het volgen van de Climate Transition Benchmark (hierna: 'CTB') voor CO₂-reductie.

Klimaatdoelstelling en uitstoot portefeuille

StiPP wil klimaatneutraal zijn in 2050. Als referentie gebruiken wij de CTB. Deze benchmark streeft in eerste instantie een forse (30%) reductie van de CO₂-uitstoot van de beleggingen na, met daarna een jaarlijkse reductie in lijn met het Klimaatakkoord. In 2022 heeft StiPP verdere stappen ondernomen de CO₂-uitstoot te verminderen, zoals in dit verslag wordt beschreven. De CO₂-uitstoot van de beleggingen van het fonds is inmiddels ruim 47% lager dan die van de benchmark. Lees hierover meer op pagina 10.

Aandelenselectie opkomende landen

In 2022 heeft StiPP de invulling van de beleggingscategorie 'aandelen opkomende landen' geëvalueerd en daarbij ook gekeken naar de aansluiting bij het MVB-beleid van StiPP. Op basis van deze evaluatie heeft StiPP gekozen voor een nieuw beleggingsfonds met een verdergaande mate van MVB-integratie, vergelijkbaar met de fondsen in de beleggingscategorie 'aandelen ontwikkelde landen'. Deze nieuwe beleggingsfondsen voldoen volledig aan de MVB-doelstellingen van StiPP.

Vernieuwd landenbeleid

Er zijn landen die niet op een sanctielijst staan en waarin wel belegd kan worden, maar waarin StiPP om verscheidene redenen liever niet wil beleggen. Denk aan de controverses rond het WK-voetbal in Qatar of de zwakke positie van mensenrechten in Saudi-Arabië. In 2022 is het fonds daarom begonnen met het formuleren van een nieuw landenbeleid. Dit nieuwe beleid is gebaseerd op objectieve en meetbare gegevens van onder meer ngo's en (academische) denktanks. Het beleid komt bovenop de internationale sanctiewetgeving. StiPP onderzoekt nieuwe beleggingsfondsen in de categorie 'aandelen opkomende landen' die voldoen aan het nieuwe landenbeleid. Gedurende 2023 beoordeelt StiPP de implementatiemogelijkheden voor de obligaties in opkomende landen.

Verkort jaarverslag

Afgelopen jaar hebben de deelnemers van StiPP het MVB-jaarverslag voor het eerst ook in verkorte vorm ontvangen: een heldere pagina met de hoogtepunten van het verslag. Ook dit jaar biedt StiPP het jaarverslag in verkorte vorm aan.

Wet- en regelgeving

StiPP heeft in 2022 verdere voorbereidingen getroffen om volledig te voldoen aan de Europese Sustainable Finance Disclosure Regulation (hierna: 'SFDR'). Vanaf 2023 moet StiPP volgens deze maatstaf over haar duurzaamheidsbeleid rapporteren. Voor de eerste keer in 2024 over 2023. De SFDR schrijft voor hoe het fonds informatie over duurzaamheid moet delen met (nieuwe) deelnemers. StiPP heeft zich geïnclassificeerd als een 'artikel 8'-regeling volgens deze wet. Dat wil zeggen dat StiPP ecologische en/of sociale kenmerken promoot met haar beleggingen.

Vooruitblik 2023

Maatschappelijk verantwoord beleggen blijft ook in deze veranderende tijden een belangrijk speerpunt voor StiPP. Dit jaar wil het fonds onder andere een uitgebreide analyse uitvoeren van alle duurzaamheidsrisico's in de portefeuille, ook als reactie op de verhoogde aandacht van de Nederlandse toezichthouder en de nieuwe verplichting om over 2023 te rapporteren volgens de Europese SFDR.

Daarnaast wil StiPP meer aandacht besteden aan biodiversiteit. StiPP zal in 2023 nader onderzoeken wat de effecten zijn van de fondsen van biodiversiteit en indien mogelijk wat de impact hiervan is op de beleggingsportefeuille. Een ander belangrijk onderwerp is het beoordelen van duurzaamheid binnen de beleggingscategorie 'bedrijfsobligaties'. StiPP wil de duurzaamheidskenmerken binnen deze categorie verbeteren en gaat kijken wat de mogelijkheden daartoe zijn.

Onze MVB- aanpak

Duurzaamheidsambitie StiPP

StiPP streeft ernaar om (potentiële) negatieve impact op samenleving en milieu te identificeren, verminderen en voorkomen. Hierbij geeft het fonds prioriteit aan de meest materiële onderwerpen - zoals de opwarming van de aarde - op basis van schaal, reikwijdte en onomkeerbaarheid. Per 2050 moeten alle beleggingen klimaatneutraal zijn, zoals afgesproken in het door de financiële sector ondertekende Klimaatakkoord. StiPP implementeert het thema Klimaat door het meten van de CO₂-voetafdruk en hanteert daarbij de CTB als graadmeter.

Het fonds wil ook een belangrijke bijdrage leveren aan de SDG's:

- SDG 3: Goede gezondheid & welzijn
- SDG 7: Betaalbare & duurzame energie
- SDG 13: Klimaatactie

StiPP heeft ervoor gekozen om met het geld van haar deelnemers maatschappelijk verantwoord te beleggen. Het fonds is ervan overtuigd dat dit maatschappelijke en financiële risico's verlaagt en niet ten koste gaat van financieel rendement. Waar mogelijk zet StiPP het vermogen in om een positieve bijdrage te leveren aan een meer duurzame maatschappij.

Deze overtuigingen op MVB-gebied heeft het fonds als volgt naar het beleggingsbeleid vertaald:

- StiPP gelooft dat bedrijven die in de bedrijfsvoering rekening houden met ESG-maatstaven, op de lange termijn betere resultaten behalen dan bedrijven die dat niet doen
- StiPP is zich bewust van de invloed die zij als belegger kan uitoefenen en ziet het als haar maatschappelijke verantwoordelijkheid om hier bewust invulling aan te geven
- De MVB-impact is onderdeel van de besluitvorming bij beleggingsbeslissingen en het beleggingsproces
- StiPP voert een uitsluitingen- en engagementbeleid waarover zij verantwoording aflegt en waarop het fonds aanspreekbaar is
- Beleggingen worden gescreend op internationale normen en waarden
- StiPP heeft aandacht voor de mogelijke negatieve consequenties die een (te) strikt ESG-beleid kan hebben op de omvang van het 'belegbaar' universum, kostenniveau, rendement en risico

Good Governance begint bij het fonds zelf

StiPP heeft de interne organisatie rond maatschappelijk verantwoord beleggen als volgt georganiseerd:

Het bestuur

Het bestuur is verantwoordelijk voor het MVB-beleid en de uitvoering daarvan. Gezien de ambities van StiPP heeft het uitvoerend bestuur van het fonds de verantwoordelijkheid gekregen om de voortgang te bewaken. Minimaal twee keer per jaar bespreekt het bestuur het MVB-beleid en de implementatie hiervan. Aan bod komende volgende onderwerpen:

- Keuzes hoe StiPP het MVB-beleid implementeert
- Updates omtrent nieuwe MVB-mogelijkheden

Het verantwoordingsorgaan

Minimaal één keer per jaar spreekt het uitvoerend bestuur met het verantwoordingsorgaan van StiPP over het gekozen beleid en de uitvoering van het beleid (verantwoording).

De deelnemers

Een breed draagvlak voor het beleid wordt steeds belangrijker. Daarom stemt StiPP dit regelmatig af met haar deelnemers. Het fonds vraagt haar deelnemers iedere drie jaar naar hun mening over het MVB-beleid aan de hand van een representatief deelnemerspanel en opiniepeilingen.

Evaluatie

StiPP evalueert elk jaar het MVB-beleid. Zo bepaalt het fonds of het beleid en de voorgenomen ontwikkelingen aansluiten bij de verwachtingen en ambities van alle belanghebbenden of dat aanscherping nodig is.

Good governance bij uitvoeringspartners en vermogensbeheerders

Het fonds beoordeelt of het MVB-beleid van haar uitvoeringspartners en vermogensbeheerders in lijn is met het MVB-beleid van het fonds. Bij een nieuw aan te stellen organisatie neemt StiPP dit expliciet in de beoordeling mee.

Wat is Good Governance

Er is bij een bedrijf sprake van good governance als het bedrijf goed, efficiënt en verantwoord geleid wordt en er tegelijkertijd verantwoording over het gevoerde beleid wordt afgelegd aan alle belanghebbenden waaronder de eigenaren (in dit geval het fonds), werknemers, afnemers en de samenleving als geheel.

Good governance in de beleggingsportefeuille

StiPP wil ook goed bestuur stimuleren bij de bedrijven die in de beleggingsportefeuille van het fonds zijn opgenomen. Dat doen wij onder andere door:

- het uitbrengen van stemmen en het voeren van een dialoog met bedrijven waar wij in beleggen;
- bedrijven met goed ondernemingsbestuur te belonen door er (meer) in te beleggen of minder te beleggen in bedrijven met een minder goed ondernemingsbestuur.

Instrumenten om onze duurzaamheidsdoelstellingen te behalen

StiPP vertaalt haar MVB-overtuigingen naar haar beleggingen met onderstaande instrumenten.

Uitsluitingen

StiPP sluit bedrijven uit die de grootste negatieve bijdrage leveren aan het klimaat binnen hun sector. Ook sluit het fonds bedrijven en/of landen uit die betrokken zijn bij ernstige schendingen van de mensenrechten en een aantal andere ethische criteria.

Screening en MVB-integratie

De ondernemingen waarin StiPP belegt moeten voldoen aan de Global Compact Principles. Deze regels zijn opgesteld door de Verenigde Naties en gaan over het naleven van kernwaarden op het gebied van mensenrechten, arbeidsrechten, milieu en (anti-)corruptie. Constateert StiPP dat er in een van haar (sub) portefeuilles direct belegd wordt in ondernemingen die handelen in strijd met deze principes? Dan gaat het fonds met deze bedrijven via de fiduciair in dialoog.

Ook beoordeelt StiPP hoe externe vermogensbeheerders en beleggingsinstellingen omgaan met duurzaamheid. Hoe krijgen Klimaat en duurzame energie vorm in hun (en dus ook haar) beleggingsproces?

Actief aandeelhouderschap

Dialog StiPP voert de dialoog met bedrijven en externe managers om klimaatverandering onder de aandacht te brengen en de algemene standaarden binnen een bedrijfstak of keten te verbeteren. Voor sommige dialogen werkt StiPP samen met andere partijen, zoals Platform Living Wage Financials en Climate 100+.

Stemrecht StiPP oefent haar stemrecht uit om duidelijk te maken wat het fonds vindt van de manier waarop ondernemingen in haar portefeuilles met MVB-kwesties omgaan.

Class Actions Als actief aandeelhouder komt StiPP samen met andere beleggers in actie bij (vermoeden van) wanbestuur, zoals fraude, corruptie en omkoping binnen een bedrijf. Het fonds laat zich dan bijstaan door partijen die gespecialiseerd zijn in zogenaamde class actions. Dit zijn collectieve rechtszaken of massaschadeclaims die kunnen worden aangespannen als er duidelijke aanwijzingen zijn dat er financiële schade is geleden door wanbestuur.

Op weg naar Parijs: klimaat-neutraal in 2050

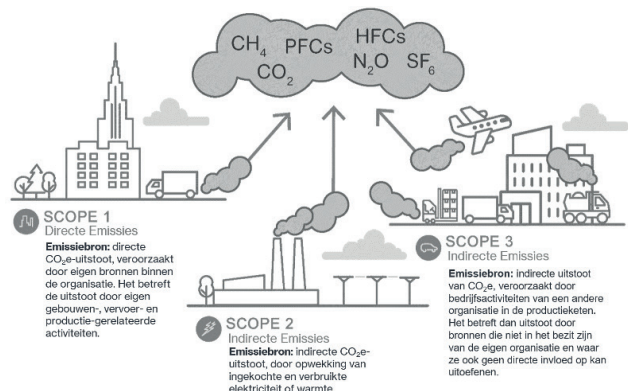
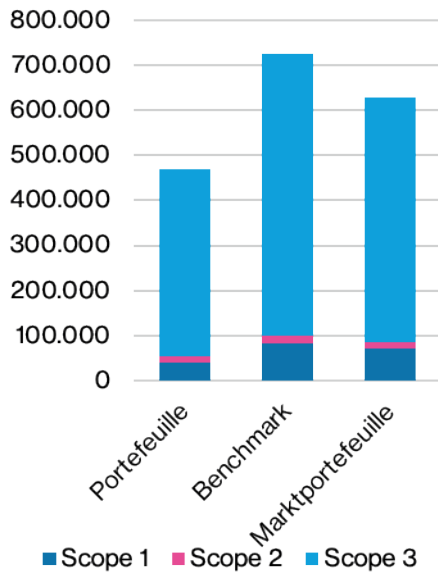
StiPP ondersteunt de doelstelling van het Klimaatakkoord om de uitstoot van CO₂ wereldwijd terug te dringen en daarmee de negatieve impact op het klimaat te beperken en uiteindelijk zelfs te beëindigen.

StiPP richt zich op drie hoofdzaken:

- Het reduceren van de CO₂-uitstoot. Het doel is uiteindelijk klimaatneutraal te zijn
- Inzicht hebben in de blootstelling naar mogelijke stranded assets
- Het vermijden van beleggingen in CO₂-intensieve bedrijven, zoals kolenmijnen

De onderstaande grafiek toont de CO₂-emissie van bedrijven in de beursgenoteerde beleggingsportefeuille gedurende 2022 en hoe de portefeuille heeft gepresteerd ten opzichte van de markt op basis van een standaard portefeuille (marktportefeuille) en een niet-duurzame portefeuilleconstructie op basis van de portefeuilleallocaties van StiPP (benchmark).

Hieruit blijkt dat de beleggingen van het fonds beduidend minder CO₂ hebben uitstoten². In bijlage V is een toelichting opgenomen hoe de emissiedata tot stand is gekomen.

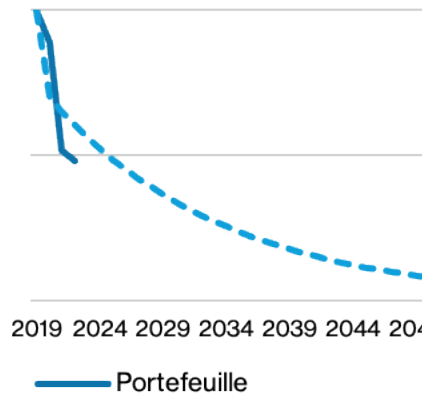
	TRANSPARANTIE BEDRIJVEN	EMISSIE (ton CO ₂)		RELATIEVE CO ₂ VOETAFDruk
		Scope 1&2	Incl. scope 3	
Portefeuille	Aantal / gewicht 75% / 94%	53.090	469.713	48
Benchmark	75% / 93%	99.904	724.421	-90
Vershil		-47%	-35%	-47%
Marktportefeuille	75% / 93%	85.905	627.188	77

* De marktportefeuille weerspiegelt een standaard portefeuille bestaande uit 69% aandelen, 27% vastrentend en 4% infrastructuur. Bron: DNB, 2022.

2. In dit hoofdstuk betreft dit de categorieën aandelen, bedrijfsobligaties en hoogrentende waarden. Bron: ISS, 2022

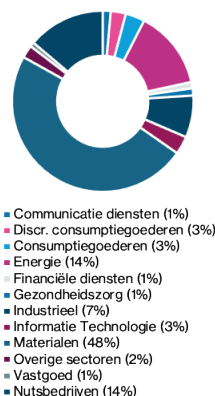
Relatieve CO₂-voetafdruk van de beursgenoteerde portefeuille

StiPP wil voldoen aan het klimaatakkoord van Parijs dat uitgaat van een stapsgewijze afname van CO₂-uitstoot. Als graadmeter gebruiken wij de CTB. De grafiek hiernaast geeft weer hoe de CO₂ voetafdruk van de portefeuille afneemt ten opzichte van het jaar 2019. Daaruit komt naar voren dat de beursgenoteerde beleggingsportefeuille van StiPP voldoet aan de doelstelling en nu voorloopt op de CTB³.

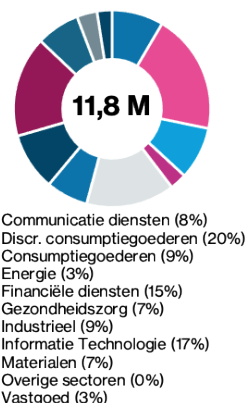
Relatieve CO₂-voetafdruk per sector

Onderstaande grafiek laat de verdeling van een miljoen euro belegd vermogen naar sectoren zien op basis van de voetafdruk. De sectoren Materialen, Energie en Nutsbedrijven hebben relatief de grootste CO₂-voetafdruk.⁴

Financiële impact door klimaatrisico's

Als de klimaatdoelstellingen wereldwijd niet gerealiseerd worden, kan het aantal overstromingen, droogtes en stormen toenemen. StiPP heeft een inschatting gemaakt van de mogelijke financiële gevolgen hiervan. Onderstaande figuur geeft weer dat dergelijke gebeurtenissen een mogelijk verlies opleveren van circa € 12 miljoen (ongeveer 1% van de beursgenoteerde beleggingen).⁵

Het risico van stranded assets: klimaatintensieve bedrijven vermijden

Klimaatverandering heeft negatieve maatschappelijke effecten en leidt tot beleggingsrisico's. Op korte termijn zal de maatschappij een energietransitie moeten doormaken die het risico van zogenoemde 'stranded assets' met zich meebrengt.

3. Geïndexeerd. Jaar 2019 = 100

4. Bron: ISS, 2022

5. Bron: ISS, 2022

Brandstoffen die de meeste negatieve invloed hebben op het klimaat, zoals kolen, zouden als eerste een stranded asset kunnen worden. Daarom hebben wij besloten niet meer in kolenmijnen te beleggen en zijn kolencentrales uitgesloten.

Wat zijn Stranded Assets?

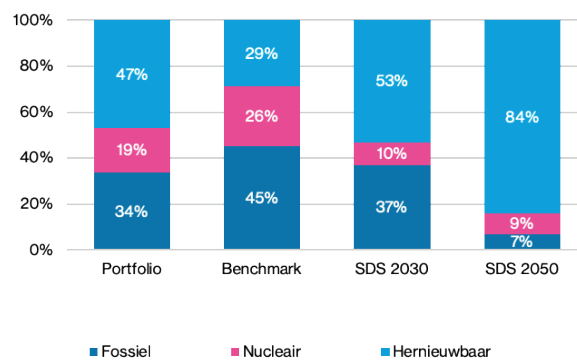
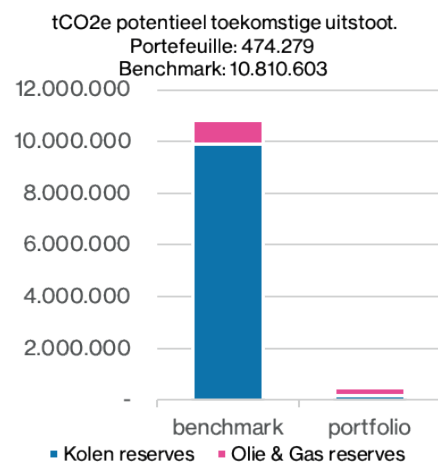
Stranded Assets zijn bezittingen die als gevolg van de energietransitie geen of nauwelijks waarde meer hebben. Denk aan een voorraad benzine terwijl steeds meer auto's op elektriciteit rijden of een verbod op bepaalde producten die zeer vervuילend zijn. Van het laatste is voorspog geen sprake in Nederland of Europa.

Het fonds doet verder onderzoek naar de gevolgen van de energietransitie op oliebedrijven en bekijkt welke acties mogelijk zijn.

De grafiek hiernaast toont aan hoeveel toekomstige uitstoot er door kolen- en olie & gasbeleggingen binnen de portefeuille van StiPP en de benchmark wordt gegenereerd. Zoals de grafiek aantoont, ligt de toekomstige uitstoot van de portefeuille van StiPP aanzienlijk lager.

Voor het realiseren van een koolstofvrije toekomst is het van groot belang dat de huidige mix van energiebronnen een transitie ondergaat naar het gebruik van alleen hernieuwbare energiebronnen. Nutsbedrijven die vertrouwen op fossiele energieproductie zonder vervangingsplan lopen daarnaast financieel- (stranded assets) en reputatie risico.

De grafiek hiernaast toont een inschatting van de energiebronnen die nodig zijn voor de energietransitie en hoe deze energiebronnen vertegenwoordigd zijn in de portefeuille en de benchmark. Ook laat de tabel zien hoe de portefeuille eruit zou moeten zien in het jaar 2030 en 2050 om in lijn te komen met het Sustainable Development Scenario (hierna: 'SDS') van het International Energy Agency (hierna: 'IEA').

Uit de grafiek blijkt dat StIPP relatief gezien al minder belegt in fossiele energiebronnen ten opzichte van de benchmark. Dit verkleint het (financiële) stranded assets-risico. Om de klimaatdoelstellingen te realiseren, moet in de portefeuille nog meer uit hernieuwbare energiebronnen komen. StIPP spant zich in om hier een bijdrage aan te leveren, onder andere door de focus op SDG 7.

Positieve & negatieve impact van de beleggingen

StIPP wil meer beleggen in bedrijven die een positieve bijdrage leveren aan de SDG's die passen bij haar focusthema's Klimaat en Gezondheid & welzijn: SDG 3, SDG 7 en SDG 13.

SDG-impact van de beursgenoteerde portefeuille

Alle beleggingen in aandelen, bedrijfsobligaties en vastgoed in de beursgenoteerde portefeuille van StIPP krijgen een SDG-impactscore (zie kader). De grafiek rechts geeft weer hoeveel positieve en negatieve impact de beursgenoteerde portefeuille van het pensioenfonds in 2022 heeft gerealiseerd op de drie focus-SDG's, die overigens ook met elkaar samenhangen.

Benchmarks voor aandelenbeleggingen

Specifiek voor de aandelenbeleggingen zijn er benchmarks opgezet met vergaande uitsluitingen en meer aandacht voor positieve en negatieve bijdragen in brede zin. De aandelen beleggingen kunnen aan deze benchmarks worden gespiegeld. Op deze manier kan ook de CO₂-uitstoot worden gereduceerd.

Hoe werkt een SDG-impactscore?

De SDG-impactscore geeft aan hoeveel positieve en/of negatieve invloed de activiteiten van een bedrijf hebben op specifieke SDG's.

De score houdt ook rekening met hoe ondernemingen de negatieve effecten beperken en hoe zij gebruikmaken van bestaande en nieuwe mogelijkheden om positief bij te dragen aan de SDG's.

Voor elk van de zeventien SDG's wordt de impact van een bedrijf bepaald aan de hand van drie pijlers:

- de producten en diensten van het bedrijf
- de bedrijfsvoering van het bedrijf
- de betrokkenheid bij en de snelheid van reageren op controverses

Op basis van deze drie pijlers wordt per bedrijf een score tussen -10 (sterk negatieve SDG bijdrage) tot +10 (sterk positieve SDG bijdrage) berekend.

Als een bedrijf een +10 score heeft, wordt 100% van de beleggingswaarde gerekend als positieve bijdrage op de desbetreffende SDG. Als de score -4 is, wordt 40% van de beleggingswaarde gerekend als negatieve bijdrage op de desbetreffende SDG.

Beleggen in groene obligaties voor een positieve bijdrage aan het klimaat

Binnen de beleggingsportefeuille belegt StiPP in staatsobligaties van stabiele landen zoals Nederland, Duitsland en Frankrijk. Het kapitaal dat deze landen aantrekken door obligaties uit te geven kunnen zij in principe voor alle doeleinden gebruiken.

In het geval van een groene obligatie mag de opbrengst van de obligatie alleen worden gebruikt voor milieuprojecten gericht op de reducering van de CO₂-uitstoot.

StiPP belegt in groene staatsobligaties. Deze obligaties worden gebruikt voor diverse milieuprojecten, zoals de financiering voor groene energiewinning via windmolens of zonnepanelen. StiPP streeft naar een normweging van 20% groene staatsobligaties binnen de staatsobligatiemandaten. Eind 2022 bedroeg de allocatie naar groene staatsobligaties binnen het vastrentend middellang mandaat circa 20 miljoen euro (15%) en binnen het vastrentend lang mandaat circa 70 miljoen euro (18%).

StiPP bekijkt elk jaar of het wenselijk is het percentage groene obligaties te verhogen. Bij deze afweging spelen het beleggingsrisico en rendement altijd een belangrijke rol: de ambitie en doelstelling van StiPP is ook rendement te maken voor de deelnemers en hen te voorzien van een goed pensioen.

Screening & uitsluitingen

Best-in-class-beleggen en sterke ESG-rating

Waar mogelijk hanteert het fonds een 'best-in-class'-aanpak. Hiermee streeft het fonds ernaar alleen te beleggen in ondernemingen die goed scoren op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen. GoodGovernance is daarvan een belangrijk onderdeel.

Wat is een ESG-rating?

De ESG-rating is een systematiek waarbij een dataleverancier (in dit geval MSCI ESG Research) bedrijven beoordeelt op hun MVB-beleid en uitvoering daarvan. Deze beoordeling levert een score ('rating') op. De score AAA is de hoogst mogelijke rating, CCC de laagst mogelijke rating.

De selectie van ondernemingen die goed scoren op MVB-gebied wordt bepaald op basis van 'ESG-ratings'. De cirkeldiagram toont dat er binnen de portefeuille van StiPP geen beleggingen zijn in bedrijven met de laagste rating (CCC) en 1% van de bedrijven een B-rating heeft.

De ESG-rating is een belangrijke indicator bij de keuze met welke bedrijven een dialoog nodig is. Als er geen verbetering zichtbaar is, worden bedrijven met een B-rating uit de portefeuille verwijderd.

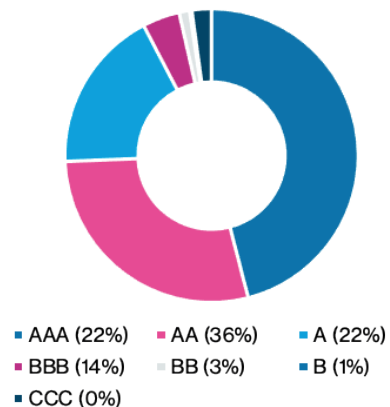
45% van de fondsmanagers (exclusief niet-genoteerde alternatieve beleggingen) waarin het fonds belegt, hanteert een best-in-class-beleid.

Uitsluitingen om negatieve effecten van beleggingen te voorkomen

StiPP wil de negatieve impact van haar beleggingen op het milieu of de maatschappij en het risico op waardevermindering vermijden of voorkomen. Hetfonds heeft een inventarisatie gemaakt van de belangrijkste (potentiële) negatieve effecten op de onderwerpen Gezondheid & welzijn en Klimaat. Een voorbeeld hiervan is tabakconsumptie.

Roken brengt ernstige schade toe aan de gezondheid en daarom heeft StiPP besloten niet te willen beleggen in bedrijven die betrokken zijn bij de productie, toelevering, distributie en/of verkoop van tabak en tabakgerelateerde producten. StiPP heeft geen beleggingen in ondernemingen die inkomsten halen uit tabak. Ook bedrijven actief in het mijnen van kolen of energie opwekken uit kolen sluit StiPP uit. Dit doet zij vanuit de negatieve impact die het met zich meebrengt op het klimaat. StiPP heeft geen beleggingen in ondernemingen die inkomsten halen uit kolen.

Daarnaast hanteert StiPPook diverse andere uitsluitingen, zoals van landen en/of bedrijven op sanctielijsten, bedrijven en landen die mensenrechten schenden en/of slechte arbeidsomstandigheden creëren. Dit wordt hieronder beschreven.

Wettelijke uitsluitingen van landen en/of ondernemingen

StiPP belegt niet in ondernemingen of landen waarvoor een wettelijk besluit tot een handelsembargo door de Europese Unie (EU Sanctielijst) of de Verenigde Naties (VN Veiligheidsraad Sanctielijst) is afgegeven. Ook belegt het fonds niet in ondernemingen die betrokken zijn bij de productie, toelevering, distributie of verkoop van controversiële wapens, zoals clusterbommen, landmijnen, nucleaire wapens en biologische en chemische wapens. In de gescreende beleggingen van het fonds zijn dan ook geen ondernemingen opgenomen die in verband kunnen worden gebracht met controversiële wapens.

Het mijden van bedrijven die maatschappelijke normen ernstig overschrijden

StiPP is van mening dat bedrijven de verantwoordelijkheid hebben om met respect voor de maatschappij te ondernemen. Als een bedrijf ernstige negatieve impact veroorzaakt, kiest het fonds ervoor deze uit te sluiten van de beleggingen. Hiervoor wordt de UN Global Compact als maatstaf gebruikt. In het onderstaande kader kunt u lezen hoe deze screening plaatsvindt. Ondernemingen die negatief scoren op de UN Global Compact normen moeten meestal kosten maken om schade te herstellen, onder andere door juridische claims. Het overschrijden van deze normen heeft dus vaak ook financiële gevolgen.

StiPP heeft geen beleggingen in ondernemingen die de Global Compact ernstig hebben overtreden.

Overzicht van alle uitsluitingen

De uiteindelijke lijst waar het fonds niet in wenst te beleggen, oftewel de uitsluitingenlijst, staat op de website. Bijlage VI van dit jaarverslag bevat het overzicht per eind 2022.

UN Global Compact Principles-screening

StiPP bekijkt of een bedrijf betrokken is geweest bij een incident waarbij arbeids- of mensenrechten zijn geschonden. Dit leidt tot een Pass, Fail of Watch List score. Een Fail betekent dat het bedrijf betrokken is bij controversiële zaken die op grote schaal schade veroorzaken. Een Watch List score wordt toegekend als het bedrijf betrokken is bij een controversiële zaak die (nog) niet direct als een schending van de Global Compact beoordeeld kan worden, bijvoorbeeld omdat een zaak nog onderwerp is van een gerechtelijke procedure.

Dialogo & stemrecht

In gesprek met bedrijven voor een duurzamere wereld

StiPP gaat de dialoog aan met bedrijven om aan te geven wat het fonds belangrijk vindt. Het fonds wil op deze manier bedrijven bewegen tot het realiseren van positieve veranderingen. Het aangaan van gesprekken zoals hierboven omschreven, wordt ook wel *engagement* genoemd.

De engagement-activiteiten worden niet uitgevoerd door StiPP zelf, maar uitbesteed aan de vermogensbeheerders en de fiduciaire beheerder. Daarnaast zoekt StiPP de samenwerking op met andere partijen. Op deze manier voert het fonds de dialoog op drie verschillende lagen:

1. engagement via de fiduciair vermogensbeheerder van het fonds
2. engagement via de beleggingsfondsen waar het fonds in belegt
3. engagement door aansluiting bij engagement-initiatieven, zoals Climate Action 100+.

Inzicht in de positieve én negatieve impact van onze beleggingen stelt StiPP in staat een effectief duurzaam beleid te voeren en te bepalen met welke bedrijven zij de dialoog aangaat.

Onderstaand wordt verder ingegaan op de behaalde resultaten door middel van deze drie lagen.

Engagement door de fiduciair vermogensbeheerder

Het fiduciair vermogensbeheer van StiPP is uitbesteed aan Van Lanschot Kempen Investment Management. Zij adviseren en coördineren alle aspecten ten aanzien van de uitvoering van het vermogensbeheer voor StiPP. Ook ondersteunen zij het pensioenfonds in het integreren van duurzaam beleggen, waar engagement deel van uitmaakt.

In 2022 is de fiduciair vermogensbeheerder in gesprek gegaan met alle vermogensbeheerders en heel gericht met een aantal bedrijven in de beleggingsportefeuille. In samenwerking met andere beleggers zijn zij met nog eens 196 bedrijven een dialoog aangegaan. Niet al deze bedrijven zitten nu in de portefeuille van StiPP, maar komen hiervoor wel in aanmerking.

Bijlage II bevat een overzicht van de engagement die is uitgevoerd door de fiduciair vermogensbeheerder namens het pensioenfonds, per onderwerp (Ecologie, Sociaal, Governance). Een voorbeeld van deze engagement is de dialoog met bank DNB uit Noorwegen over klimaatdoelstellingen.

De dialoog aangaan met de bank DNB uit Noorwegen voor de aanscherping van de klimaatdoelstellingen

De Noorse bank DNB asa wil in 2050 geen broeikasgassen meer uitstoten via zijn bank- en beleggingsactiviteiten. Daarvoor heeft de financiële instelling tussendoelen afgesproken die in 2030 behaald moeten worden. Toch is StiPP in 2022 het gesprek aangegaan met DNB. Het fonds denkt namelijk dat de bank zijn doelstellingen nog kan aanscherpen en een breder scala aan scope 3-emissies moet opnemen bij de berekening van de uitstoot. Nu kijkt DNB alleen naar de CO2-uitstoot die verband houdt met financiële activiteiten. StiPP wil graag dat de bank ook de emissies als gevolg van het reizen van werknemers meeneemt. Dit is vaak een aanzienlijke bron van uitstoot. De bank zou op deze manier ook een belangrijk signaal afgeven naar klanten en duidelijk kunnen maken dat het zich volledig wil aansluiten bij het Akkoord van Parijs. DNB heeft in 2022 gezegd dit te bestuderen en publiceert in 2023 een transitieplan waarin de stappen richting net zero worden toegelicht. StiPP wacht de publicatie van dit plan af en zal eventuele verdere engagement daarop afstemmen.

Bron: Beleggingsfonds NT Europe SDG Screened Low Carbon Index Fund, engagement door Van Lanschot Kempen, 2022

Bijlage II bevat een overzicht van de engagement die is uitgevoerd door de fiduciair vermogensbeheerder namens

Engagement door beleggingsfondsen en mandaten

StiPP heeft ook gesprekken gevoerd met de externe vermogensbeheerders die het pensioenvermogen beheren. Doel van de gesprekken was om te beoordelen of het MVB-beleid dat zij voeren in lijn is met het MVB-beleid van het pensioenfonds.

Circa 57% van de externe vermogensbeheerders in de portefeuille (exclusief niet-genoteerde alternatieve beleggingen) van StiPP voert engagement uit op de bedrijven waarin wordt belegd.

Bijlage I toont aan welke vermogensbeheerders in de portefeuille namens het pensioenfonds de dialoog met bedrijven is aangegaan.

Zie rechts een voorbeeld van engagement door fondsbeheerder Northern Trust met het bedrijf CEZ over het aansluiten bij de klimaatdoelstellingen van Parijs.

Het gesprek aangaan om schade aan het klimaat te voorkomen

Het Midden-Europese CEZ stookte tot voor kort het overgrote deel van zijn elektriciteitscentrale op kolen. Intensief collectief engagement via Climate Action 100+ heeft er nu toe geleid dat CEZ klimaatdoelstellingen heeft die in lijn liggen met het Klimaatakkoord van Parijs en volop de transitie naar alternatieve energiebronnen heeft ingezet. De reductiedoelstellingen en het tijdschema van CEZ zijn onafhankelijk getoetst en liggen in lijn met internationale standaarden. Het engagement met CEZ is in 2022 met succes afgesloten.

Bron: Van Lanschot Kempen & Beleggingsfonds Northern Trust Emerging Markets Custom ESG Equity Index Fund, 2022

Duurzaamheidsdoelen voor de beloning van het bestuur van Coloplast

Coloplast, een Deense producent van medische hulpmiddelen, in 2021 en 2022 over de beloning van het bestuur. VLKIM drong erop aan dat duurzaamheidsdoelen deel uit zouden gaan maken van de beloningsstructuur van het management. Coloplast gaf relatief snel gehoor aan deze wens, maar kan volgens onze maatstaven hier nog verdere stappen in zetten. Het bedrijf heeft verscheidene duurzaamheidsdoelstellingen geïntegreerd in het strategische plan voor 2025, waaronder ook vermindering van de CO₂-uitstoot. Na het begin van onze dialoog met Coloplast bleek de onderneming ook bereid om de beloningsstructuur van het management aan te passen: duurzaamheidsdoelen kregen hierin een gewicht van 10% (naast groei en winst doelstellingen). VLKIM is blij met deze aanpassing, maar vinden dat duurzame doelstellingen een even groot gewicht moeten hebben als de financiële doelstellingen. VLKIM vervolgt daarom de dialoog met Coloplast met als doel om het percentage van 10% verder omhoog te krijgen.

Bron: Van Lanschot Kempen & beleggingsfonds Kempen (Lux) Euro Sust Credit Fund I, 2022.

Sturen op klimaat, diversiteit en inclusie bij Stryker Corporation

Ons engagement met Stryker, een Amerikaanse producent van medische hulpmiddelen en medische technologische oplossingen, ging in 2022 vooral over de klimaatplannen van het bedrijf. Stryker heeft doelstellingen voor reductie van de CO₂-uitstoot voor 2030, maar deze zijn nog niet onafhankelijk getoetst door de Science Based Targets initiative (hierna: 'SBTi'). VLKIM wil dat dit wel gebeurt. Stryker heeft laten weten dat dit is voorzien voor 2023. Ook bleek uit onze dialoog met het bedrijf dat Stryker dit jaar een nieuw beloningsbeleid bekend zal maken voor het hogere management, waarin de periodieke beloning wordt gekoppeld aan doelstellingen op het gebied van klimaat, diversiteit en inclusie.

Bron: Van Lanschot Kempen & beleggingsfonds iShares ESG Screened Eur Corp Bond Index, 2022.

Verlagen van uitstoot door in gesprek te gaan met vastgoedinvesteerder Prologis

Prologis inc. is een Amerikaanse vastgoedinvesteerder die vooral actief is in logistiek vastgoed, zoals distributiecentra. De dialoog met deze onderneming was gericht op hun klimaatambities en is in 2022 met succes afgesloten. Prologis heeft in juni 2022 toegezegd om al in 2040 klimaatneutraal te opereren wat betreft scope 1 (bedrijfsactiviteiten), scope 2 (ingekochte energie) en scope 3 (activiteiten van gelieerde bedrijven en levensduur product). Dat betekent dat Prologis tien jaar voorloopt op het Akkoord van Parijs. Vooral de toezegging rond scope 3 is van belang, omdat deze uitstoot, in dit geval van de huurders van Prologis, ruim 99 procent van alle uitstoot van dit bedrijf uitmaakt. Huurders moeten dus aan de emissiereductie meewerken. Prologis heeft een adviesbureau ingehuurd om de kosten hiervan te berekenen. De onderneming heeft haar klimaatdoelstellingen ook ter goedkeuring voorgelegd aan het SBTi, die deze onafhankelijk kan beoordelen.

Bron: Van Lanschot Kempen & beleggingsfonds Northern Trust Developed Real Estate Index Fund, 2022.

Klimaatdoelen en stoppen met mijnen naar steenkool

Niet zo lang geleden was het Tsjechische CEZ nog een traditioneel energiebedrijf met grote belangen in steenkool. Nu is het een internationaal nutsbedrijf dat op weg is de omslag naar schone energiebronnen te maken en klimaatdoelen heeft opgesteld die voor liggen op het Akkoord van Parijs. Van Lanschot Kempen's (VLKIM) engagement met CEZ begon 5 jaar geleden en kreeg vaart toen VLKIM het bedrijf vanaf 2021 aansprak in samenwerking met andere aandeel- en obligatiehouders binnen Climate Action 100+.

VLKIM heeft het bedrijf onder meer geholpen om hun klimaatplannen te toetsen aan het SBTi-model (Science Based Target initiative), om er zo zeker van te zijn dat de doelstellingen effectief zijn en beantwoorden aan 'Parijs'. CEZ heeft inmiddels onder meer toegezegd in 2033 te stoppen met het mijnen van steenkool, vijf jaar eerder dan de Tsjechische overheid voorschrijft. De engagement is afgesloten, maar volgen het bedrijf op weg naar klimaatneutraliteit.

Bron: Beleggingsfonds NT EME Custom ESG, engagement door VLKIM, 2022

Gezamenlijk de dialoog voeren met ondernemingen

StiPP is via de fiduciair vermogensbeheerder aangesloten bij de Climate Action 100+. Via dit samenwerkingsverband gaat een grote groep vermogensbeheerders en eigenaren, waaronder ook pensioenfondsen, de dialoog aan met bedrijven in CO₂-intensieve sectoren. Het gaat om 166 bedrijven die verantwoordelijk zijn voor 80% van de wereldwijde industriële emissie.

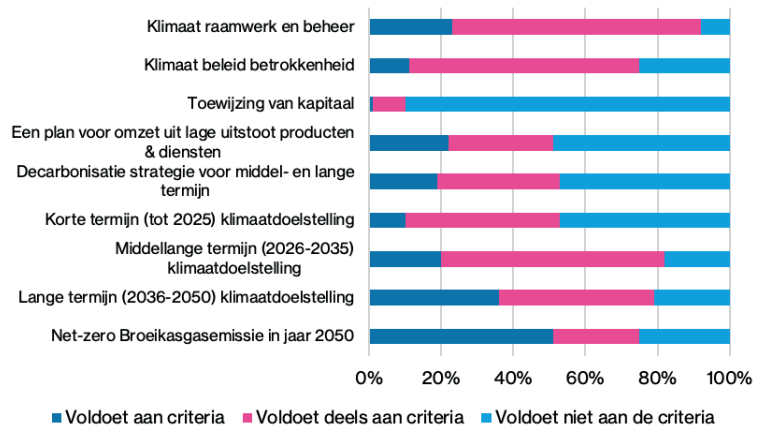
Het doel is om de opwarming van de aarde te beheersen en de transitie te maken naar een klimaatneutrale economie. Daarbij wil Climate Action 100+ het bestuurlijk raamwerk van bedrijven verbeteren, net als de manier waarop zij over klimaat(plannen) rapporteren.

Waar werkt Climate Action 100+ aan?

Inmiddels hebben 119 van de 166 van de bedrijven een net zero-doelstelling vastgesteld voor het jaar 2050. Dat wil zeggen dat deze bedrijven zich hebben vastgelegd om de doelstellingen van het Akkoord van Parijs te halen: klimaatneutraal zijn in 2050.

Veel bedrijven hebben moeite met het vaststellen van (tussen)doelstellingen voor de korte en middellange termijn. Dat geldt ook voor het afstemmen van de kapitaaluitgaven om tot het scenario van 1,5°C opwarming van de aarde te komen. Ook weten ondernemingen vaak niet hoe zij om moeten gaan met scope 3-emissies.

Climate Action 100+ geeft de prioriteit aan een dialoog met bedrijven waar een dergelijke klimaatdoelstelling en een gedefinieerd pad om tot deze klimaatdoelstelling te komen nog onvoldoende aanwezig zijn, zodat er sneller klimaatactie kan worden ondernomen.

In dit kader zijn er in 2022 gesprekken gevoerd met ondernemingen zoals Eneos, Sasol, Formosa Petrochemical en CEZ (zie engagementvoorbeeld links) waarin de ondernemingen werden aangemoedigd om hun doelstellingen voor het verminderen van de CO₂-uitstoot op de lange, middellange en korte termijn aan te scherpen.

Invloed door stemmen

Door het stemmen op aandeelhoudersvergaderingen wil het pensioenfonds ondernemingen ook aanzetten tot een beter milieu- en klimaatbeleid en good governance. Hoog op de agenda staan bijvoorbeeld een rechtvaardig beloningsbeleid en het bevorderen van goede arbeidsomstandigheden en mensenrechten.

De tabel in de bijlage III geeft weer over hoe vaak het fonds haar stem heeft uitgebracht in 2022 en op welke manier dit is gedaan.

StiPP stemde via haar uitvoerders in ongeveer 13 procent van de stemmingen tegen de voorstellen van het management. Dat kon verschillende redenen hebben. Deze stemmingen gaan vaak om zaken als overnamebeschermingen, reorganisaties, vergoedingen van het management en aandelenuitgiften, maar kunnen ook gaan over onderwerpen als het klimaat. Zo heeft StiPP ook tegen het bestuur van The Home Depot, Inc. gestemd (zie rechts).

Daarnaast stemden wij ook relatief vaak tegen voorstellen van andere aandeelhouders. Vooral als deze een negatieve impact zouden hebben op het milieu of minder passend zouden zijn bij goed ondernemingsbestuur. Bij het uitbrengen van de stemmen zijn langetermijnwaardecreatie en de duurzaamheidsdoelstellingen belangrijk.

Stemmen voor meer transparantie over initiatieven om ontbossing te stoppen

Een aantal aandeelhouders van The Home Depot, Inc., een Amerikaanse keten van bouwmarkten, stelde tijdens een aandeelhoudersvergadering voor dat het bedrijf meer transparantie moet geven over hoe het bedrijf zich inzet tegen ontbossing in de toeleveringsketen van de producten die het bedrijf verkoopt.

Het bestuur vroeg de aandeelhouders tegen dit voorstel in te stemmen. VLKIM heeft het voorstel gesteund door vóór te stemmen. We steunden dit voorstel omdat aandeelhouders baat hebben bij extra informatie over de strategie van het bedrijf om de impact van de toeleveringsketen op ontbossing te beheersen.

Bron: Beleggingsfonds Northern Trust World SDG Low Carbon Fund, Van Lanschot Kempen, 2022.

Maatschappelijk verantwoord beleggen met alternatieve beleggingen

Een positieve bijdrage door verduurzamen van vastgoedbeleggingen

De categorie 'niet-beursgenoteerd vastgoed' is een van de beleggingscategorieën waar steeds meer informatie over duurzaamheidsaspecten beschikbaar komt. De vastgoedfondsen waar StiPP in belegt, meten steeds vaker duurzaamheidsindicatoren zoals broeikasgasuitstoot, afvalstoffen en watergebruik. Daarnaast gebruikt het fonds een aanvullende maatstaf, de Global Real Estate Sustainability Benchmark (GRESB). Hiermee krijgt het fonds extra inzicht in verscheidene duurzaamheidsaspecten van vastgoedfondsen en kan op basis daarvan een onderlinge vergelijking maken. Aan de hand van deze informatie kunnen concrete doelen worden geformuleerd om klimaatneutraliteit te bereiken.

De tabel rechts toont de hoeveelheid broeikasgasuitstoot en afvalstoffen en de hoeveelheid water dat wordt verbruikt door de vastgoedbeleggingen van het pensioenfonds. Helaas zijn er nog geen benchmarks beschikbaar waarop deze metriekeken kunnen worden geëvalueerd.

Wat is GRESB?

GRESB is een onafhankelijke benchmark (referentie-index) die vastgoedfondsen en -portefeuilles wereldwijd beoordeelt en vergelijkt op hun duurzaamheidsprestaties. De benchmark geeft inzicht in hoe de vermogensbeheerder, of bijvoorbeeld de lokale beheerder van een winkelcentrum, omgaat met ESG-aspecten. Op basis van de GRESB-score kan het fonds een vergelijking maken tussen verschillende vastgoedbeleggingsfondsen.

VASTGOEDFONDS	GRESB SCORE (sterren)	BROEIKASGAS UITSTOOT (ton kg)	AFVAL STOFFEN (ton kg)	WATER GEBRUIK (m3)
Altera Vastgoed Woningen	5	209	130	11.755
Amvest Residential Core Fund	5	306	140	11.829

De dialoog aangaan voor vastgoedbeleggingen

Om verdere stappen te zetten in de verduurzaming van de vastgoedportefeuille heeft de fiduciair beheerder van StiPP gedurende 2022 gesprekken gevoerd met vastgoedbeheerders.

Zo hebben er ook gesprekken met het Altera Vastgoed Woningenfonds plaatsgevonden.

Sturen op good governance bij Altera Woningen

In 2021 is een engagement gestart bij Altera om de governance-structuur te verbeteren, onder meer door een grotere vertegenwoordiging van de aandeelhouders in een bestaand of een nieuw op te richten toezichthoudend orgaan.

In februari 2022 is een enquête afgenomen om de wensen van de aandeelhouders rond de governance-structuur en hun betrokkenheid te inventariseren.

Uit de enquête bleek dat de meeste aandeelhouders vonden dat communicatie tussen aandeelhouders en de raad van commissarissen beter kon en dat men een adviesraad wilde met aandeelhouders.

Op basis hiervan hebben het managementteam en de raad van commissarissen van Altera een voorstel gedaan voor het opzetten van een adviesraad gedaan. Dit voorstel is in december 2022 door de aandeelhouders goedgekeurd. De adviesraad is per januari 2023 gestart waarbij de fiduciair vermogensbeheerder VLKIM een zetel heeft in de adviesraad van het woningfonds. Het is belangrijk om hier te vermelden dat samenwerking met andere vertegenwoordigers van aandeelhouders instrumenteel was om de engagement tot een goed einde te brengen.

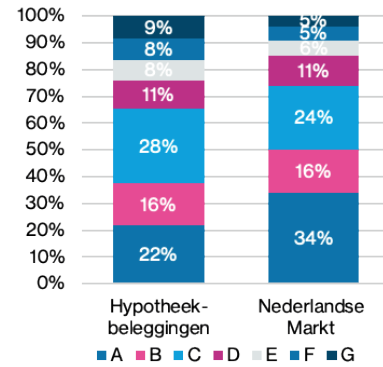
Bron: Van Lanschot Kempen, 2022

Positieve impact maken met hypotheekbeleggingen

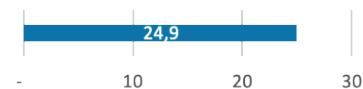
StiPP verstrekt hypotheekleningen voor Nederlands woningen via zogenaamde hypotheekfondsen. Het pensioenfonds vindt het belangrijk om ook via deze beleggingen een positieve bijdrage te leveren aan het klimaat. Dit is echter een uitdaging omdat de hypotheekmarkt sterk door de overheid is gereguleerd. Een positieve bijdrage aan de klimaatverandering wordt bijvoorbeeld gestimuleerd door het aanbieden van duurzaamheidsdepots. Met dit depot kan een consument maximaal 25.000 euro of 6% van de woningwaarde (meer) lenen om de woning te verduurzamen. Denk aan het aanbrengen van gevel- en dakisolatie, dubbel glas, HR-ketels, warmtepompen en/of zonnepanelen. Het pensioenfonds let erop dat deze depots actief worden aangeboden. Ook vormt het een pré als hypotheekfondsverstrekkers tools aanbieden aan hun klanten bij het verduurzamen van hun huis, zoals kosten-baten analyses bij duurzame investeringen en bemiddeling naar aannemers en installateurs bij de uitvoering hiervan.

Hypotheekbeheerders meten de CO₂-uitstoot van de hypotheekleningen per miljoen eurobelegd vermogen (onderste grafiek). Ook kijken zij naar de energielabels van de woningen waaraan de hypotheekleningen zijn gekoppeld (bovenste grafiek). Op dit moment spreken we via de fiduciair vermogensbeheerder veel met de externe hypotheekbeheerders over de mogelijkheden binnen de regulering, zowel over wat we kunnen doen op het gebied van duurzaamheid als over welke informatie beschikbaar is. CO₂-informatie over de markt, waarop de beleggingen in relatieve zin gemeten kunnen worden, is bijvoorbeeld nog niet beschikbaar.

Energielabelverhouding portefeuille vs. de Nederlandse markt

CO₂-uitstoot van hypotheekportefeuille (duizend kg per mln. Belegd vermogen)

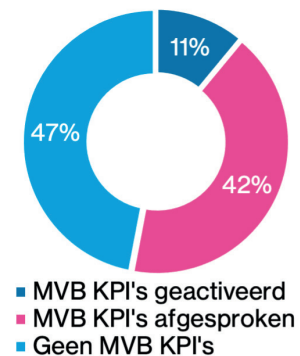

Beleggen in directe leningen met invloed op duurzaamheid

StiPP belegt ook in directe onderhandse leningen (Direct Lending). Dit zijn onderhandse leningen die worden verstrekt aan bedrijven buiten het bankwezen om. StiPP doet dit met behulp van gespecialiseerde vermogensbeheerders.

Ook hier spelen duurzaamheidsaspecten een rol. De Direct Lending-beheerder onderzoekt of een aanvraag voor een lening mogelijk afgewezen moet worden vanwege duurzaamheidsrisico's of dat positieve factoren juist een extra reden zijn om de lening aan te gaan.

Als onderdeel van de leenvoorwaarden worden steeds vaker concrete afspraken over duurzaamheidsdoelstellingen gemaakt. Deze zijn ontworpen om bedrijven te stimuleren hun duurzaamheidsprestaties te verbeteren op relevante, vooraf vastgestelde, KPI's.

Om bedrijven te stimuleren deze doelstellingen te halen, bieden Direct Lending-beheerders hun kredietnemers financiële prikkels in de vorm van een korting op de rentelast. Als een portefeuillebedrijf voldoet aan de afgesproken duurzaamheidsdoelstellingen, daalt bijvoorbeeld de te betalen rente met 0,05% of 0,10%. Inmiddels zit er op 53% van de uitstaande onderhandse leningen een dergelijke duurzaamheidsdoelstelling. Op ongeveer 21% is deze doelstelling inmiddels behaald en hebben kredietnemers een renteverlaging gerealiseerd.

Een voorbeeld van duurzaamheidsdoelstellingen bij directe onderhandse leningen

Bedrijf: Toonaangevende wereldwijde fabrikant van chirurgische lasers en diagnosesystemen.

Achtergrond doelstellingen: Voor het produceren van lasers en de levering van verdere randapparatuur is een aanzienlijke hoeveelheid energie nodig. Het bedrijf maakt zijn energiebeheerstrategie of verbruikgegevens niet openbaar, maar meet en rapporteert deze wel aan zijn geldschieters. Voornamelijk indirecte uitstoot uit

scope 2 (zie pagina 10) is van groot belang voor het bedrijf. De Direct Lending-beheerder heeft met het bedrijf afgesproken een duurzaamheid-gekoppelde lening af te sluiten met de doelstelling om haar broekasgasemissie-intensiteit te verminderen en de rapportage op het gebied van duurzaamheid te verbeteren.

Details doelstellingen: Er zijn twee concrete duurzaamheidsdoelen afgesproken. Het bedrijf ontvangt een rentekorting van 0,025% voor elk doel dat wordt behaald:

- Transparantie over de CO₂-intensiteit van het bedrijf over 2023, inclusief verbeteringen van intensiteit over 2024 en 2025
- Het jaarlijks openbaar maken van ecologische en sociale metrieken waaronder emissiewaardes en de verhouding tussen het aantal mannelijke en vrouwelijke bestuurders van het bedrijf

Het komt ook voor dat leningsaanvragen worden afgewezen vanwege duurzaamheidsredenen, zoals bij een bedrijf dat actief is in verpakkingsmaterialen.

Leningen worden afgewezen indien de duurzaamheidsrisico's te groot zijn

Bedrijf: Het bedrijf is een fabrikant van flexibele verpakkingsoplossingen.

Duurzaamheidsrisico: Ondanks het feit dat het bedrijf in Europa een leidende positie inneemt voor herbruikbare en recycleerbare verpakkingen die de circulaire economie zouden moeten ondersteunen, bleek uit onderzoek dat het bedrijf schadelijke harsen gebruikt in het productieproces, terwijl er duurzame alternatieven beschikbaar zijn.

Besluit: Lening afgewezen.

Bijlage

Bijlage I: Overzicht dialoog vermogensbeheerders

Vermogens-beheerders	Beleggings-categorie	Onderschrij-ven van UNGP en OESO-richt-lijnen	MVB-due diligence	Stemmen en dialoog	Bieden van herstel en verhaal	Actie bij on-voldoende voortgang van de dia-loog
Aegon	Nederlandse hypotheke	Ja, hebben zelf het IMVO-con-venant voor verzekeraars ondertekend	Ja	Dialoog met hypotheekne-mers	Ja	nvt
ASR	Nederlandse hypotheke	Ja	Ja	Dialoog met hypotheekne-mers	Ja	nvt
BlackRock	Bedrijfs obligaties, liquiditeiten	Ja	Ja	Allebei	Ja	Uitsluiting en verkoop positie
Legal & Ge-neral	Staats obligaties opkomende landen	Ja	Ja	Dialoog met obligatie uitgevers	Ja	Uitsluiting en verkoop positie
Northern Trust	Aandelen	Ja	Ja	Allebei	Ja	Uitsluiting en verkoop positie

6. Bron: Van Lanschot Kempen, 2022. *In een due-diligenceonderzoek onderzoekt een beheerder de maatschappelijke aspecten van een beleggingsbeslissing, met speciale aandacht voor negatieve impacts.

Bijlage II: Engagement overzicht

ONDERNEMING	STATUS	ENGAGEMENT THEMA*			AAN- DELEN	OBLI- GATIES
		E	S	G		
AGCO Corporation	In uitvoering	X	X			X
Bayerische Motoren Werke Aktiengesellschaft	In uitvoering	X			X	X
Canadian Apartment Properties Real Estate Investment Trust	In uitvoering	X			X	
CK Infrastructure Holdings Limited	In uitvoering	X				
Coloplast A/S	Succesvol afgewikkeld			X		
HeidelbergCement AG	In uitvoering	X		X		X
JPMorgan Chase & Co.	In uitvoering	X				X
Kinder Morgan, Inc.	In uitvoering	X				X
Lonza Group AG	In uitvoering	X		X		X
Malaysia Airports Holdings Bhd.	In uitvoering	X			X	
Marsh & McLennan Companies, Inc.	In uitvoering	X			X	X
Medtronic Public Limited Company	Succesvol afgewikkeld		X	X		X
National Grid plc	In uitvoering	X			X	X
Nordea Bank Abp	In uitvoering	X			X	X
PostNL NV	In uitvoering					X
Prologis, Inc.	Succesvol afgewikkeld	X			X	X
Rio Tinto plc	In uitvoering	X				X
Stryker Corporation	In uitvoering	X	X	X		X
Sumitomo Realty & Development Co., Ltd.	Niet geslaagd			X	X	
Taiwan Semiconductor Manufacturing Co., Ltd.	In uitvoering	X		X	X	
Technip Energies NV	In uitvoering			X		X
VINCI SA	In uitvoering		X			X
Vonovia SE	Succesvol afgewikkeld	X			X	X
W. P. Carey Inc.	In uitvoering	X			X	X
Welltower Inc.	In uitvoering	X			X	
OMV AG	In uitvoering	X				X
Repsol SA	In uitvoering	X				X

7. Bron: Van Lanschot Kempen, 2022. Engagement uitgevoerd door de fiduciair vermogensbeheerder. *
E = Ecologie || S = Sociaal || G = Governance

ONDERNEMING	STATUS	ENGAGEMENT THEMA*			AAN DELEN	OBLI GATIES
		E	S	G		
Iberdrola SA	In uitvoering	X				X
Allied Properties Real Estate Investment Trust	In uitvoering	X	X	X	X	
Killam Apartment Real Estate Investment Trust	In uitvoering	X		X	X	
Tricon Residential Inc.	In uitvoering	X			X	
West Fraser Timber Co. Ltd.	In uitvoering	X			X	
TotalEnergies SE	In uitvoering	X				X
BP p.l.c.	In uitvoering	X				X
Grainger plc	In uitvoering			X	X	
TOKYU REIT, Inc.	In uitvoering	X			X	
Japan Hotel Reit Investment Corporation	Succesvol afgewikkeld				X	
GLP J-REIT	In uitvoering	X			X	
LaSalle LOGIPORT REIT	Succesvol afgewikkeld	X			X	
ArcelorMittal SA	In uitvoering	X				X
LyondellBasell Industries NV	In uitvoering	X				X
EDP-Energias de Portugal SA	In uitvoering	X		X	X	X
Atrium Ljungberg AB	In uitvoering	X	X		X	
Catena AB	In uitvoering			X	X	
Fabege AB	In uitvoering			X	X	
Keppel DC REIT	In uitvoering	X		X	X	
American Homes 4 Rent	In uitvoering	X	X	X	X	
Corporate Office Properties Trust	Succesvol afgewikkeld	X			X	
DiamondRock Hospitality Company	In uitvoering	X			X	
Invitation Homes, Inc.	In uitvoering	X	X		X	
Omega Healthcare Investors, Inc.	In uitvoering	X			X	
Realty Income Corporation	In uitvoering	X			X	
Sun Communities, Inc.	In uitvoering	X			X	
CEZ as	Succesvol afgewikkeld	X				

8. Percentages kunnen door afronding niet optellen tot 100%, weergegeven fondsen gebaseerd op portefeuille per 31-12-2022.

* E = Ecologie || S = Sociaal || G = Governance

Bijlage III: Stemgedrag in 2022

Beleggingsfonds (Aandelen Wereldwijd)	Aantal	Percentage
Northern Trust World SDG Screened Low Carbon Index Fund		
Aantal agendapunten om op te stemmen	9.639	
Aantal keer voor management gestemd	8.962	93%
Aantal keer tegen management gestemd of onthouden van stemmen	677	7%
Beleggingsfonds (Aandelen Europa)	Aantal	Percentage
Northern Trust Europe SDG Screened Low Carbon Index Fund		
Aantal agendapunten om op te stemmen	3.520	
Aantal keer voor management gestemd	3.318	94%
Aantal keer tegen management gestemd of onthouden van stemmen	202	6%
Beleggingsfonds (Aandelen opkomende markten)	Aantal	Percentage
Northern Trust Emerging Markets Custom ESG Equity Index Fund		
Aantal agendapunten om op te stemmen	22.900	
Aantal keer voor management gestemd	19.156	84%
Aantal keer tegen management gestemd of onthouden van stemmen	3.744	16%
Northern Trust Emerging Markets ESG Leaders Equity Index Fund	Aantal	Percentage
Aantal agendapunten om op te stemmen	7.985	
Aantal keer voor management gestemd	6.687	84%
Aantal keer tegen management gestemd of onthouden van stemmen	1.298	16%
Beleggingsfonds (Beursgenoteerd vastgoed)	Aantal	Percentage
Northern Trust Developed Real Estate Index Fund		
Aantal agendapunten om op te stemmen	4.291	
Aantal keer voor management gestemd		94%
Aantal keer tegen management gestemd of onthouden van stemmen	240	6%

Meer informatie over uitvoering van het stembeleid en de dialoog ie de vermogensbeheerders van het pensioenfonds voeren

Northern Trust:

<https://www.northerntrust.com/united-kingdom/what-we-do/investment-management/stewardship/proxy-voting-policies>
<https://www.northerntrust.com/europe/about-us/corporate-social-responsibility>

Op deze websites is het stembeleid gepubliceerd en is een kwartaalrapport en jaarverslag van de engagementmanager voor de beleggingsfondsen van Northern Trust, Hermes, te vinden.

Van Lanschot Kempen:

<https://vds.issgovernance.com/vds/#/NzcyMA==/>
<https://www.vanlanschotkempen.com/nl/duurzaamheid>

Op deze website wordt het jaarverslag van de fiduciaire vermogensbeheerder gepubliceerd, inclusief inzicht in de dialoog met individuele ondernemingen (naast inzicht in de collectieve initiatieven).

Bijlage IV: Overzicht mandaten en beleggingsinstellingen per eind 2022

BELEGGINGS CATEGORIE	MANDAAT EN VERMOGENSBEHEERDER / BELEGGINGSINSTELLING	OMVANG (x 1000)	% VAN PORTE- FEUILLE
Aandelen ontwikkeld Wereld	NT World SDG Low Carbon	418.272	19.9%
Aandelen ontwikkeld Europa	NT Europe Select SDG Index Fund	138.558	6.6%
Aandelen opkomend Wereld	NT Emerging Markets Custom ESG Fund	64.753	3.1%
	NT Emerging Markets ESG Leaders Fund	202.011	9.6%
OG genoteerd Wereld	NT Developed Real Estate Index Fund	26.437	1.3%
Niet-genoteerd OG	Altera Vastgoed Woningen	73.012	3.5%
	Amvest Residential Core Fund	77.139	3.7%
Hypothecaire leningen	Aegon Dutch Mortgage Fund	87.233	4.2%
	ASR NHG Fonds	20.862	1.0%
	ASR Non-NHG Fonds	45.094	2.1%
Bedrijfsobligaties	iShares ESG Screened Eur Corporate Bond Index Fund	143.742	6.8%
	Kempen (Lux) Euro Sustainable Credit Fund	144.023	6.8%
Hoogrentende landen	L&G ESG Emerging Markets Government Bond (Local Currency) Index Fund	58.050	2.8%
	L&G ESG Emerging Markets Government Bond (Hard Currency) Index Fund	57.309	2.7%
Direct Lending	European Direct Lending Pool	16.605	0.8%
Staatsobligaties	Kempen Staatsmandaat middellange duratie	137.240	6.5%
	Kempen Staatsmandaat lange duratie	378.523	18%
Geldmarkt middelen	BlackRock ICS Euro Liquid Environmentally Aware Fund	4.896	0.2%

9. Percentages kunnen door afronding niet optellen tot 100%, weergegeven fondsen gebaseerd op opbouwportefeuille per 31-12-2022.

Bijlage V: Toelichting klimaatdata

Klimaatdata wordt verzameld voor de categorieën aandelen, bedrijfsobligaties en hoogrentende waarden via de dataprovider ISS ESG. Het proces is op hoofdlijnen als volgt:

- Klimaatdata van ondernemingen wordt verzameld uit de jaarverslagen en andere publieke bronnen. In dit rapport wordt gebruik gemaakt van de jaarverslagen per eind 2021. Wereldwijd rapporteren ongeveer 3000 grote ondernemingen over hun emissie.
- Alle data wordt gecontroleerd op betrouwbaarheid en wanneer nodig verwijderd.
- Alle bedrijven worden gesorteerd naar hun emissieprofiel, zodat deze data kan worden gebruikt voor vergelijkbare bedrijven die niet rapporteren.
- Een schatting wordt gemaakt voor de emissie van niet-rapporterende bedrijven. Uit historische data blijkt dat de accuraatheid verschilt per sector maar minder dan 30% afwijkt.
- Emissie wordt toegekend aan de portefeuille op basis van eigenaarschap van de onderneming. Dus als het pensioenfonds 0,1% van een onderneming bezit krijgt het 0,1% van de emissie toegewezen.

De scope 3-emissies worden vastgesteld conform het CO₂ /GHG-protocol. Omdat er nog onvoldoende bedrijven over rapporteren wordt per sector vastgesteld wat de emissie in de waardeketen is en aan het bedrijf toegekend. Scope 3 is dus niet geschikt om individuele bedrijven te beoordelen.

Bijlage VI: Uitsluitingen per eind 2022

Uitsluitingen van landen - Sanctiewetgeving & controversieel gedrag

Afghanistan	Haiti	Rusland
Wit-Rusland	Iran	Somalië
Burundi	Irak	Zuid-Sudan
Centraal Afrikaanse Rep.	Libanon	Soedan
Dem. Republiek Congo	Libië	Syrië
Egypte	Mali	Venezuela
Eritrea	Myanmar	Yemen
Ethiopië	Noord-Korea	Zimbabwe

Uitsluitingen van bedrijven

BEDRIJF	LAND	REDEN VAN UITSLUITING
Sberbank	Rusland	Sanctielijst
VTB Bank	Rusland	Sanctielijst
Gazprombank	Rusland	Sanctielijst
Vnesheconombank (VEB)	Rusland	Sanctielijst
Rosselkhozbank	Rusland	Sanctielijst
Opk Oboronprom	Rusland	Sanctielijst
United Aircraft Corporation	Rusland	Sanctielijst
Uralvagonzavod	Rusland	Sanctielijst
Rosneft	Rusland	Sanctielijst
Transneft	Rusland	Sanctielijst
Gazprom Neft	Rusland	Sanctielijst
Alfa Bank	Rusland	Sanctielijst
Bank Otkritie	Rusland	Sanctielijst
Bank Rossiya	Rusland	Sanctielijst
Promsvyazbank	Rusland	Sanctielijst
Almaz-Antey	Rusland	Sanctielijst
Kamaz	Rusland	Sanctielijst
Novorossiysk Commercial Sea Port	Rusland	Sanctielijst
Rostec (Russian Technologies State Corporation)	Rusland	Sanctielijst
Russian Railways	Rusland	Sanctielijst
JSC Po Sevmash	Rusland	Sanctielijst
Sovcomflot	Rusland	Sanctielijst
United Shipbuilding Corporation	Rusland	Sanctielijst
Russian Maritime Register of Shipping	Rusland	Sanctielijst
AEROJET ROCKETDYNE HOLDINGS, INC.	Verenigde Staten	Betrokken bij nucleaire wapens
Anhui Great Wall Military Industry Co	China	Betrokken bij cluster munitie
Aryt Industries	Israël	Betrokken bij cluster munitie
Ashot - Ashkelon Industries	Israël	Betrokken bij cluster munitie
AVIBRAS INDUSTRIA AEROESPACIAL	Brazilië	Betrokken bij cluster munitie
Bharat Dynamics	India	Betrokken bij cluster munitie
Boeing Distribution Services	Verenigde Staten	Betrokken bij cluster munitie
BWX Technologies	Verenigde Staten	Betrokken bij nucleaire wapens
China Aerospace Science And Technology Corporation	China	Betrokken bij cluster munitie
China North Industries Group Corporation	China	Betrokken bij cluster munitie
China North Industries Corporation	China	Betrokken bij cluster munitie

China Satellite Communications Co Ltd	China	Betrokken bij clustermunitie
China Spacesat	China	Betrokken bij clustermunitie
Fluor Corporation	Verenigde Staten	Betrokken bij nucleaire wapens
GENERAL DYNAMICS CORPORATION	Zuid-Korea	Betrokken bij nucleaire wapens
Hanwha Corp	India	Betrokken bij clustermunitie
Hanwha Engineering & Construction Corp.	Verenigde Staten	Betrokken bij anti-persoonsmijnen
Honeywell International	Verenigde Staten	Betrokken bij nucleaire wapens
Huntington Ingalls Industries	Verenigde Staten	Betrokken bij nucleaire wapens
Inner Mongolia North Heavy Industries Group	China	Betrokken bij clustermunitie
Korea Aerospace Industries	Zuid-Korea	Betrokken bij clustermunitie
Larsen And Toubro Limited	India	Betrokken bij clustermunitie
LTIMindtree Ltd	India	Betrokken bij clustermunitie
L&T Finance	India	Betrokken bij clustermunitie
L&T Infrastructure	India	Betrokken bij clustermunitie
L&T Technology Services Ltd	India	Betrokken bij clustermunitie
Leidos Holdings	Verenigde Staten	Betrokken bij nucleaire wapens
LEIDOS, INC.	Verenigde Staten	Betrokken bij nucleaire wapens
LIG Nex1 Co., Ltd.	Zuid-Korea	Betrokken bij clustermunitie
Lockheed Martin	Verenigde Staten	Betrokken bij clustermunitie
Motovilikha Plants JSC	Rusland	Betrokken bij clustermunitie
Nabha Power	India	Betrokken bij clustermunitie
National Presto Industries	Verenigde Staten	Betrokken bij anti-persoonsmijnen
Northrop Grumman Corp.	Verenigde Staten	Betrokken bij nucleaire wapens
NORTHROP GRUMMAN SYSTEMS CORPORATION	Verenigde Staten	Betrokken bij nucleaire wapens
Poongsan	Zuid-Korea	Betrokken bij clustermunitie
Poongsan holdings	Zuid-Korea	Betrokken bij clustermunitie
Roketsan Roket Sanayi Ve Ticaret Anonim Sirketi	Turkije	Betrokken bij clustermunitie
Solar Industries India Limited	India	Betrokken bij clustermunitie
The Boeing Company	Verenigde Staten	Betrokken bij clustermunitie
BAE SYSTEMS	Verenigd Koninkrijk	Wapenhandel naar hoog-risico landen
Raytheon Technologies Corp.	Verenigde Staten	Wapenhandel naar hoog-risico landen
Avary Holding Shenzhen Co Ltd	China	MSCI-red flag / UNGC schending
BHP Group Ltd	Australië	MSCI-red flag / UNGC schending
CoreCivic Inc	Verenigde Staten	MSCI-red flag / UNGC schending
GCL-Poly Energy Holdings Ltd	Hongkong	MSCI-red flag / UNGC schending
Glencore PLC	Zwitserland	MSCI-red flag / UNGC schending
MMC Norilsk Nickel PJSC	Rusland	MSCI-red flag / UNGC schending
Hon Hai Precision Industry Co	Taiwan	MSCI-red flag / UNGC schending

Hoshine Silicon Industry Co Lt	China	MSCI-red flag / UNGC schending
JinkoSolar Holding Co Ltd	China	MSCI-red flag / UNGC schending
Lens Technology Co Ltd	China	MSCI-red flag / UNGC schending
LXJM	China	MSCI-red flag / UNGC schending
OFFICE CHERIFIEN DES PHO	Marokko	MSCI-red flag / UNGC schending
O-film Tech Co Ltd	China	MSCI-red flag / UNGC schending
Petroleos del Peru SA	Peru	MSCI-red flag / UNGC schending
PETROLEOS MEXICANOS	Mexico	MSCI-red flag / UNGC schending
Porsche Automobil Holding SE	Duitsland	MSCI-red flag / UNGC schending
SAIC Motor Corp Ltd	China	MSCI-red flag / UNGC schending
Barrick Gold Corp	Canada	MSCI-red flag / UNGC schending
TBEA Co Ltd	China	MSCI-red flag / UNGC schending
GEO Group Inc/The	Verenigde Staten	MSCI-red flag / UNGC schending
TEPCO	Japan	MSCI-red flag / UNGC schending
Trina Solar Co Ltd	China	MSCI-red flag / UNGC schending
Universal Health Services Inc	Verenigde Staten	MSCI-red flag / UNGC schending
Vale SA	Brazilië	MSCI-red flag / UNGC schending
Volkswagen AG	Duitsland	MSCI-red flag / UNGC schending
ZHONGTAI CHEMICAL	China	MSCI-red flag / UNGC schending
Youngor Group Co Ltd	China	MSCI-red flag / UNGC schending
Zhen Ding Technology Holding L	Kaaimaneilanden	MSCI-red flag / UNGC schending
Zijin Mining Group Co Ltd	China	MSCI-red flag / UNGC schending
Strata Power Corp.	Canada	Teerzand
Petroteq Energy Inc.	Canada	Teerzand
Sunshine Oilsands Ltd.	Canada	Teerzand
Imperial Oil Limited	Canada	Teerzand
MEG Energy Corp.	Canada	Teerzand
North West Redwater Partnership, Inc.	Canada	Teerzand
Athabasca Oil Corporation	Canada	Teerzand
Suncor Energy Inc.	Canada	Teerzand
PC Financial Partnership	Canada	Teerzand
Pengrowth Energy Corporation	Canada	Teerzand
Strathcona Resources Ltd.	Canada	Teerzand
BlackPearl Resources, Inc.	Canada	Teerzand
North American Construction Group Ltd.	Canada	Teerzand
Trans Mountain Corp.	Canada	Teerzand
Cenovus Energy Inc.	Canada	Teerzand
Canadian Natural Resources Limited	Canada	Teerzand
Harvest Operations Corp.	Canada	Teerzand
Inter Pipeline Ltd.	Canada	Teerzand
Baytex Energy Corp.	Canada	Teerzand
Baytex Energy (LP) Ltd.	Canada	Teerzand
Husky Energy Inc.	Canada	Teerzand

Arrow Exploration Corp.	Canada	Teerzand
Petroleos de Venezuela SA	Venezuela	Teerzand
TC Energy Corporation	Canada	Teerzand
Ensign Drilling, Inc.	Canada	Teerzand
Wajax Corporation	Canada	Teerzand
Sakari Resources Ltd.	Singapore	Kolenmijnen
Wollongong Coal Limited	Australië	Kolenmijnen
PT Golden Eagle Energy TBK	Indonesië	Kolenmijnen
TerraCom Limited	Australië	Kolenmijnen
PT Berau Coal Energy	Indonesië	Kolenmijnen
Sadovaya Group	Luxemburg	Kolenmijnen
Geo Energy Resources Ltd.	Singapore	Kolenmijnen
Foresight Energy LP	Verenigde Staten	Kolenmijnen
PT Adaro Indonesia	Indonesië	Kolenmijnen
Foresight Energy LLC	Verenigde Staten	Kolenmijnen
Thungela Resources Ltd.	Zuid-Afrika	Kolenmijnen
PT Indo Tambangraya Megah Tbk	Indonesië	Kolenmijnen
PT Bumi Resources Tbk	Indonesië	Kolenmijnen
Bumi Investment Pte Ltd.	Singapore	Kolenmijnen
Eterna Capital Pte Ltd.	Singapore	Kolenmijnen
PT Bukit Asam Tbk	Indonesië	Kolenmijnen
China Qinfa Group Ltd.	Kaaimaneilanden	Kolenmijnen
Park Elektrik Uretim Madencilik Sanayi ve Ticaret AS	Tokelau	Kolenmijnen
Hallador Energy Company	Verenigde Staten	Kolenmijnen
Lubelski Wegiel BOGDANKA SA	Polen	Kolenmijnen
Bisichi Plc	Verenigd Koninkrijk	Kolenmijnen
PT Golden Energy Mines Tbk	Indonesië	Kolenmijnen
New Hope Corporation Limited	Australië	Kolenmijnen
Jinneng Holding Shanxi Coal Industry Co., Ltd.	China	Kolenmijnen
PT Harum Energy Tbk	Indonesië	Kolenmijnen
Exxaro Resources Ltd.	Zuid-Afrika	Kolenmijnen
Shaanxi Coal Industry Co., Ltd.	China	Kolenmijnen
PT Bayan Resources Tbk	Indonesië	Kolenmijnen
CONSOL Energy Inc.	Verenigde Staten	Kolenmijnen
Westmoreland Coal Co.	Verenigde Staten	Kolenmijnen
Westmoreland Resource Partners LP	Verenigde Staten	Kolenmijnen
Mercator Limited	India	Kolenmijnen
Murray Energy Corporation	Verenigde Staten	Kolenmijnen
Zhengzhou Coal Industry & Electric Power Co., Ltd.	China	Kolenmijnen
Alliance Resource Partners LP	Verenigde Staten	Kolenmijnen
Alliance Holdings GP LP	Verenigde Staten	Kolenmijnen

Alliance Resource Operating Partners LP	Verenigde Staten	Kolenmijnen
Agritrade Resources Limited	Bermuda	Kolenmijnen
PT Adaro Energy Indonesia Tbk	Indonesië	Kolenmijnen
Salungano Group Ltd.	Zuid-Afrika	Kolenmijnen
The Lanna Resources Public Co., Ltd.	Thailand	Kolenmijnen
PT Dian Swastatika Sentosa Tbk	Indonesië	Kolenmijnen
Inner Mongolia Yitai Coal Co., Ltd.	China	Kolenmijnen
Banpu Public Company Limited	Thailand	Kolenmijnen
PT Trada Alam Minera Tbk	Indonesië	Kolenmijnen
PT Alfa Energi Investama Tbk	Indonesië	Kolenmijnen
Yancoal Australia Ltd.	Australië	Kolenmijnen
Peabody Energy Corporation	Verenigde Staten	Kolenmijnen
Peabody Energy Australia PCI Pty Ltd.	Australië	Kolenmijnen
Kuzbasskaya Toplivnaya Kompaniya PJSC	Rusland	Kolenmijnen
China Shenhua Energy Company Limited	China	Kolenmijnen
China Shenhua Overseas Capital Co., Ltd.	Britse Maagdeneilanden	Kolenmijnen
PT Indika Energy Tbk	Indonesië	Kolenmijnen
Indo Energy Finance BV	Nederland	Kolenmijnen
Indo Energy Finance II BV	Nederland	Kolenmijnen
Indika Energy Capital III Pte Ltd.	Singapore	Kolenmijnen
Indika Energy Capital II Pte Ltd.	Singapore	Kolenmijnen
Indo Integrated Energy II BV	Nederland	Kolenmijnen
Shan Xi Hua Yang Group New Energy Co. Ltd.	China	Kolenmijnen
Gujarat Mineral Development Corporation Limited	India	Kolenmijnen
China Coal Xinji Energy Co., Ltd.	China	Kolenmijnen
Beijing Haohua Energy Resource Co., Ltd.	China	Kolenmijnen
Whitehaven Coal Limited	Australië	Kolenmijnen
Cloud Peak Energy Inc.	Verenigde Staten	Kolenmijnen
Cloud Peak Energy Resources LLC	Verenigde Staten	Kolenmijnen
Semirara Mining & Power Corp.	Filipijnen	Kolenmijnen
Washington H. Soul Pattinson and Company Limited	Australië	Kolenmijnen
Coal India Ltd.	India	Kolenmijnen
Coal Energy SA	Luxemburg	Kolenmijnen
Anhui Hengyuan Coal Industry & Electricity Power Co., Ltd.	China	Kolenmijnen

Mitsui Matsushima Holdings Co., Ltd.	Japan	Kolenmijnen
Shanghai Datun Energy Resources Co., Ltd.	China	Kolenmijnen
Rhino Resource Partners LP	Verenigde Staten	Kolenmijnen
Shanxi Lu'An Environmental Energy Development Co., Ltd.	China	Kolenmijnen
Feishang Anthracite Resources Ltd.	Britse Maagdeneilanden	Kolenmijnen
NACCO Industries, Inc.	Verenigde Staten	Kolenmijnen
Arch Resources, Inc.	Verenigde Staten	Kolenmijnen
Inner Mongolia Dian Tou Energy Corp. Ltd.	China	Kolenmijnen
Jizhong Energy Resources Co., Ltd.	China	Kolenmijnen
Shanxi Coal International Energy Group Co., Ltd.	China	Kolenmijnen
KyungDong Invest Co., Ltd.	Zuid-Korea	Kolenmijnen
Gansu Jingyuan Coal Industry & Electricity Power Co., Ltd.	China	Kolenmijnen
Guanghai Energy Co., Ltd.	China	Kolenmijnen
Southern Kuzbass Coal Co. PJSC	Rusland	Kolenmijnen
DMCI Holdings, Inc.	Filipijnen	Kolenmijnen
Yankuang Energy Group Co., Ltd.	China	Kolenmijnen
Yancoal International Resources Development Co., Ltd.	Hongkong	Kolenmijnen
Yankuang Group (Cayman) Ltd.	Kaaimaneilanden	Kolenmijnen
Shandong Energy Group Co., Ltd.	China	Kolenmijnen
PT ABM Investama Tbk	Indonesië	Kolenmijnen
New World Resources plc	Verenigd Koninkrijk	Kolenmijnen
Pingdingshan Tianan Coal Mining Co., Ltd.	China	Kolenmijnen
PT Indonesia Asahan Aluminium (Persero)	Indonesië	Kolenmijnen
Old ANR LLC	Verenigde Staten	Kolenmijnen
China Coal Energy Company Limited	China	Kolenmijnen
Natural Resource Partners LP	Verenigde Staten	Kolenmijnen
GMR Power & Urban Infra Ltd.	India	Kolenmijnen
Inner Mongolia Yuan Xing Energy Co., Ltd.	China	Kolenmijnen
TBEA Co., Ltd.	China	Kolenmijnen
Brickworks Ltd.	Australië	Kolenmijnen
PT United Tractors Tbk	Indonesië	Kolenmijnen
Huadian Power International Corp. Ltd.	China	Kolenmijnen
Hosken Consolidated Investments Ltd.	Zuid-Afrika	Kolenmijnen

Guizhou Panjiang Refined Coal Co., Ltd.	China	Kolenmijnen
Southgobi Resources Ltd.	Canada	Kolenmijnen
Jastrzebska Spolka Weglowa SA	Polen	Kolenmijnen
Petmin Ltd.	Zuid-Afrika	Kolenmijnen
Altius Minerals Corporation	Canada	Kolenmijnen
22nd Century Group Inc	Verenigde Staten	Tabak
7-ELEVEN MALAYSIA HOLDINGS B	Maleisië	Tabak
Al-Eqbal Investment Co PLC	Jordanië	Tabak
Altria Group Inc	Verenigde Staten	Tabak
AMCON DISTRIBUTING CO	Verenigde Staten	Tabak
ANHUI GENUINE NEW MATERIAL-A	China	Tabak
BAT CAPITAL CORP	Verenigde Staten	Tabak
BAT INTL FINANCE PLC	Verenigd Koninkrijk	Tabak
BAT NETHERLANDS FINANCE	Nederland	Tabak
Badeco Adria JSC Sarajevo	Bosnië en Herzegovina	Tabak
BIZIM TOPTAN SATIS MAGAZALAR	Turkije	Tabak
BRIGHT PACKAGING INDUS BHD	Maleisië	Tabak
British American Tobacco Malay	Maleisië	Tabak
BRITISH AMERICAN TOBACCO ZAM	Zambia	Tabak
BRITISH AMERICAN TOBACCO BAN	Bangladesh	Tabak
British American Tobacco Kenya	Kenia	Tabak
British American Tobacco PLC	Verenigd Koninkrijk	Tabak
British American Tobacco Ugand	Oeganda	Tabak
British American Tobacco Zimba	Zimbabwe	Tabak
Bulgartabac Holding AD	Bulgarije	Tabak
CARRERAS LTD	Jamaica	Tabak
CAT LOI JSC	Vietnam	Tabak
Ceylon Tobacco Co PLC	Sri Lanka	Tabak
CHARLIE'S HOLDINGS INC	Verenigde Staten	Tabak
CHINA FLAVORS	China	Tabak
CHINA TOBACCO INTERNATIONAL	Hongkong	Tabak
Coka Duvanska Industrija AD Co	Servië	Tabak
Cia de Distribucion Integral L	Spanje	Tabak
Ngan Son JSC	Vietnam	Tabak
Eastern Co SAE	Egypte	Tabak
Essentra PLC	Verenigd Koninkrijk	Tabak
EUROCASH SA	Polen	Tabak
Fyolo Technology Corp	Verenigde Staten	Tabak
GLOBRANDS LTD	Israël	Tabak
Godfrey Phillips India Ltd	India	Tabak
Golden Tobacco Ltd	India	Tabak
Gotse Delchev Tabac AD-Gotse D	Bulgarije	Tabak
Healthier Choices Management C	Verenigde Staten	Tabak
Huabao Flavours & Fragrances C	China	Tabak
HUABAO INTL	Hongkong	Tabak

IMPERIAL BRANDS FIN NETH	Nederland	Tabak
IMPERIAL BRANDS FIN PLC	Verenigd Koninkrijk	Tabak
Imperial Brands PLC	Verenigd Koninkrijk	Tabak
Indonesian Tobacco Tbk PT	Indonesië	Tabak
ITC Ltd	India	Tabak
Japan Tobacco Inc	Japan	Tabak
Jerusalem Cigarette Co Ltd	Palestina	Tabak
JORDAN DUTY FREE SHOP	Jordanië	Tabak
JT INTL FIN SERVICES BV	Nederland	Tabak
Karelia Tobacco Company Inc SA	Griekenland	Tabak
Khyber Tobacco Co Ltd	Pakistan	Tabak
KT&G Corp	Zuid-Korea	Tabak
Kuk-il Paper Manufacturing Co	Zuid-Korea	Tabak
MATIV HOLDINGS INC	Verenigde Staten	Tabak
MCCOLL'S RETAIL GROUP PLC	Verenigd Koninkrijk	Tabak
MERCURY RETAIL HOLDING PLC	Rusland	Tabak
Miquel y Costas & Miquel SA	Spanje	Tabak
MUDANJIANG HENGFENG PAPER-A	China	Tabak
NEW TOYO INTERNATIONAL HLDGS	Singapore	Tabak
Nikotiana BT Holding AD Sofia	Bulgarije	Tabak
NOLATO AB-B SHS	Zweden	Tabak
NTC Industries Ltd	India	Tabak
Old Holdco Inc	Verenigde Staten	Tabak
Pakistan Tobacco Co Ltd	Pakistan	Tabak
Philip Morris Pakistan Ltd	Pakistan	Tabak
Philip Morris CR AS	Tsjechië	Tabak
Philip Morris International In	Verenigde Staten	Tabak
Philip Morris Operations AD Ni	Servië	Tabak
Bentoel Internasional Investam	Indonesië	Tabak
Gudang Garam Tbk PT	Indonesië	Tabak
Hanjaya Mandala Sampoerna Tbk	Indonesië	Tabak
WICAKSANA OVERSEAS INTL PT	Indonesië	Tabak
Pyxus International Inc	Verenigde Staten	Tabak
REYNOLDS AMERICAN INC	Verenigde Staten	Tabak
RLX Technology Inc	China	Tabak
Scandinavian Tobacco Group A/S	Denemarken	Tabak
SHANGHAI IND H	Hongkong	Tabak
Shenzhen Jinjia Group Co Ltd	China	Tabak
Sila Holding AD	Bulgarije	Tabak
Sinnar Bidi Udyog Ltd	India	Tabak
Slantse Stara Zagora- BT AD	Bulgarije	Tabak
Smoores International Holdings	China	Tabak
Societe Ivoirienne des Tabacs	Ivoorkust	Tabak
Starfleet Innotech Inc	Verenigde Staten	Tabak
STG GLOBAL FINANCE BV	Denemarken	Tabak

SUPREME PLC	Verenigd Koninkrijk	Tabak
SWEDISH MATCH AB	Zweden	Tabak
TAIWAN FAMILYMART CO LTD	Taiwan	Tabak
Tanzania Cigarette Co Ltd	Tanzania	Tabak
West Indian Tobacco Co Ltd/The	Trinidad en Tobago	Tabak
TRI-PACK FILMS LTD	Pakistan	Tabak
TSL Ltd/Zimbabwe	Zimbabwe	Tabak
Turning Point Brands Inc	Verenigde Staten	Tabak
Tutunski Kombinat AD	Noord-Macedonië	Tabak
Union Investment Corp PLC	Jordanië	Tabak
Union Tobacco & Cigarette Indu	Jordanië	Tabak
Universal Corp/VA	Verenigde Staten	Tabak
Vapor Group Inc	Verenigde Staten	Tabak
ticker	Verenigde Staten	Tabak
Vector Group Ltd	Verenigde Staten	Tabak
VPR Brands LP	Verenigde Staten	Tabak
VST Industries Ltd	India	Tabak
Wee-Cig International Corp	Verenigde Staten	Tabak
Wismilak Inti Makmur Tbk PT	Indonesië	Tabak
YURI GAGARIN PLC-PLOVDIV	Bulgarije	Tabak

Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten (StiPP)
Postbus 434
3700 AK Zeist
stippensioen.nl